

بايراملار بايرامي
عليرضا صرافى

آذربایجانین اکثر يئرلریندە نوروز بايرامينا صيرف "بايرام" دئيرلر، آنجاق باشقى بايراملارдан آيىرد ائدن زامان بعضا اونا نوروزبايرامي، اميربايرامي و سون ايللرده ده باهاربايرامي، يئنىگون، ايلباشى ... كىمى دئيرلر. نوروز بايرامى خالقىميزىن ان طنطنهلى و ان اسکى بايرامىدىر.

بىلدىكىنىز كىمى بىزىم بىر پارا بايراملاريمىز اسلامىتلە باغلىدىر مىثالچون: قوربان، مبعث و اورو جلوق (فيطير) بايرامي، يا دا شىعە مسلمانلارا مخصوص اولان: غدير و بارات بايرامي . بو بايراملار تمامىلە قمرى تقويم اساسىندا توتولور، اونا گۈرە ده ايل بويونجا فصىلدەن فصىلە بونلارين يئرى دېيشىلىر .

آنjac اسلاميتىن اونجەكى بايراملاريمىزىن هامىسى شمسى تقويم ايلە توتولاراق، ثابىت موسىم و فصىللرده كىچىرىلىر. او جملەدن: خىدىر نبى بايرامي، چىللە گئچەسى، آخر چىشىنەلر و نوروز بايرامي.

نوروز بايرامي كمپلكس بىر بايرامىدىر، او بىر نىچە بايراملار مجموعەسىنин ذىروھسىنيدە يئر آلير. نوروزون عرفەسىنيدە باشلايان خىدىرنىبى، چىللە قوودو، ، قىشدان چىخدىم، چىشىنە آخشاملارى شىلىكلىرىنى نوروز بايرامىن مقدمەسىنيدە و اونا حاضيرلىق مراسىمى كىمى دىرلندىرمك اولار. تصادفى دئىيلدىر كى ايلين سون آيىنا دا "بايرام آىي" آدى وئريلمىشىدىر. (1)

**

بىر چوخ تدقىقاتچىلار او جملەدن دكتىر مهرداد بهار و دكتىر محمدتقى زهتابى بؤلگەنinin اسکى خالقلارى اولان سومر، قوتى، لولوبى و ماننالاردا دا باهار بايرامىنىن كىچىرىلىدىگىنى و اساسا اسکى چاغلارдан باشلاياراق بو گونه گلدىگىنى سؤيلرلر.

(Celil Yegubzade s.359)

شرق تورکلرینین فولکوروندا همین گون ارگنه کون ايله باغلاتار و تورکلرین بوزقوردون
قىلاۋوزلوغو ايله ارگنه کوندان اوغورلو چىخىشلارى گونو كىمى حسابا آلينار.

(Cavad Hey'et – s. 158)

ابوريحان بيرونى نين يازديغينا گؤره نوروز، اسطوره‌وي پادشاه جميшиدين قىزيل تخته
مىنib، آذربايجانا گلمه‌سى گونودور. (پرويز يكانى زارع - ص 117)

محمدحسين ابن خلف تبرىزى ده عىنى روایتى يازمىشدىر. (برهان قاطع - نوروز ماده سى)
(4) بئلهلىكىلە دئمك اولار كى بو بايرامىن آذربايجاندا چوخ اسکى و اسطوره‌وي كىچمىشى
واردىر.

الدە اولان معلوماتلار ثبوت ائدير كى ساسانى لر (652-224 م). بو بايرامى رسمي بير بايرام
كىمى قبول ائدب و اوно چوخ طنطنه‌لى كىچىرىرمىشلر. (فرهنگ فارسى - ماده نوروز)
دئمك اسلاميتىن اول ماننالارдан باشلامىش ساسانىلرە قدر همین بايراما آذربايجاندا
يوكسك قيمىت وئرىلرمىش، او ساسانىلر دوروندە زرتىشلىك و سونرالار دا اسلام دينى ايله
بىر پارا ظاهيرى اويوشمalarدا بولۇنموش و نهايىت بو گونومۇزه گلىب چاتمىشدىر.

**

باھار بايرامى نين جغرافياسى باھارىن اۇزو قدر ده گنىشدىر. تورك دونياسىنин هر بىر
ئىرىندە: اویغوروستاندان، بالكانلار، تاتارىستاندان قاشقايىستانا كىمى يئر كورھىسىنин بؤۈك
بىر منطقەسىنinde ياشايان تورك خالقلارى هر ايل بو بايرامى قىيد ائدرلر .

ايران اسلام جمهوريتى و افغانىستاندا اساسا رسمي ايل تقويمى نين ايلك گونو نوروز بايرامى
ايله باشلار.

آذربايجان، اویغور، آنادولو، توركمىن، تاتار، خلج، اۆزبىك، قازاق، قىرقىز، قاراقالپاق
و.... تورکلرinden علاوه تاتلار، تالىشلار، كوردلار، لورلار، بلوچلار، گىلكلر، افغانلار،
فارسلار و تاجىكلىرى ده بو بايرامى چوخ طنطنه‌لى كىچىرلر.
بىلدىگىنىز كىمى بو خالقلارين اكتىرىتى مسلماندىر، آنجاق غيرمسلمان (شامانىست،
يهودى، كريستيان) توركلى او جمله‌دن ياقوتلار (ساخالار)، آلتايلار، خاكاسلار، قرائىم و
قاقاووزلار دا بو گونو بايرام توتارلار.

شامانىست آلتايلار بو بايراما "جىل قاياڭ" (2) "Cilqayak" دئىرلر. بىزىم دىلده
دئىيىلسەيدى "ايل آياق" اولاردى. دئمك آلتايلار يئنى ايله آياق باسىق دئىه بو گوندە
سئوينر و شنلىك ائدرلر.

خاکاسلار اوナ "چىل بازى Çilpazi" ياخود "ايلى باشى" آدى وئرمىشلر.

قازاقلار ايسيه بو بايراما "ژاناكون (3) Jana kün" ياخود "يئنى گون". دئيرلر. اونلار ھم ده بو بايراما "اولوس گونو" و "اولوسون اولو گونو" آدى وئرمىشلر.

افغانىستاندا اوナ "عىد گل سرخ" ياخود "قىزىل گول بايرامى" دئيرلر.

بىر چوخ مملكتىرلەدە او جملەدن ایران، آذربایجان، تۈركىمنستان، اۆزبېكىستان، تۈركىيە كىمى ئولكەلرده ايسيه اونو نوروز آدى ايلە تانىيارلار.

**

آتا-بابالاريمىز "تاتسىز تۈرك اولماز" دئمىشلر. منجه نوروز بايرامى ئىلە ھمین ادعانىن تىپىتىننەن كىسگىن تارىخى بىر گرچىكدىر. چونكۇ بو بايرام عصىرلەرن بىرى ھم تۈركلەرن ھم ده تاتلارىن اورتاق بايرامى اولمۇشدور. نوروز بايرامى مراسىمىنندە دونيانى ھاراسىندا و هانسى خالق طرفىنندەن توتولورسا توتولسۇن، بىر سىرا اورتاق اۆزلىكلىرى ياشاماقدادىر. مثلا ھر يئرده:

بايرام قاباغى قېرىستانلىقلارا گئدىلر. حضورلو يئرلە باش چكىلىپ، ياسلىلارا باش ساغلىغى وئرىلر، بايرام گونلەرنىنده قوهوم-قارداشىن، يار-يولداشىن گۈرۈشونه گئدىلر، كوسولولر بارىشار، فقىر- فقرايە، خستەلەر، يوخسوللارا باش چكىلىپ، اونلارا ياردىم اولۇنار. بايرام مناسىبىتىنە كۆھنە ساخسىلار، كۆھنە پالتارلار آتىلىپ، دئىيشىلر. يىنى قاب-قاچاق يىنى پار-پالتار آلىنار. بايرام اوچون اۆزلى يئمكلر و تاتلىلار حاضىرلانيز، (سمى، باغلادا كىمى) بايرام گونلەرنىنده جمعى اولاراق چۈلە گئدىلر و شىلىكلىرى كىچىرىلر و س.

**

نوروز تارىخ بويو اطراف محيطىدە يايغىن اولان دين، مذهب و خالق كولتورلىرى ايلە قاينايىب، قارىشمىشىدىر. اوナ گۈرە ده اوندا بىر چوخ مذهبلىرىن و كولتورلىرىنى تاپماق اولار.

مثلا:

كرىستان قاقاووزلار اونو عزيز لازار ايلە باغلارلار. آذربايچاندا و آنادولودا بو گونو حضرت على(ع)، حضرت فاطمه(س) و حضرت محمد (ص) ايلە باغلايلان روایتلەر وار. بوتون بو روایتلەر اونو ثبوت ائدير كى كريستانلاشمىش ياخود مسلمانلاشمىش تۈركلر اۆز اسکى گلهنكلرىنى ايتىرمەمك اوچون اوно يئنى گلن دينلەل بارىشدىراراق ياشاتماقى دا باجارتىلار.

اورتا ایران زرتشتی آزینلیغی (هم ده سونرالار هیندوستانا کوچموش زرتشتیلر) نوروز
بايرامىنى اۋز دينى بايراملارى كىمى بىلىپ، اونو اولدوقجا عزيز توتارلار.

بونونلا بئله دئمك اوilar كى بو بايرام اۋز اسکىليگى اعتىبارى ايله، بير چوخ شرق
خالقلارينين دوغما بايرامى كىمى اوlsa دا، او هئچ بير هئچ بير مذهبىن اۋز
دئىيلدىر.

ايضاحالار

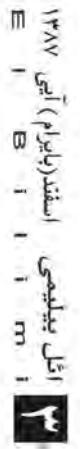
- 1- ايلين آخر آيىنا بىر نىچە آد وئريلىب او جومله دن: بوز آى، جمرەلر و بايرام آىي .
 - 2 - ايل سۈزو توركجهنىن مختلف لهجهلىيندە جىل ، چىل، ڇىل يا دا يىل كىمى دئىيلر
 - 3 - قازاق توركجه سىنده "ى=Y " عموما " ڇ=J " اولموشدور، مثلا ياخشى يا ڇاكسى و يئنى يە دە ڇانا
 - 4 - محمدحسين ابن خلف تبرىزى بئله يازىر:
- "جمشيد...سىر عالم مىكىرد، چون بە آذربایجان رسىد فرمود تخت مرصعى را بىر جاي بلندى رو بە جانە
گىدارند و خود تاج مرصعى بىر سر نهادە بىر آن تخت بىنىست، همین كە آفتاب طلوع كرد و پرتوش بىر آ
تخت افتاد، شعاعى در غايت روشنى پدىد آمد، مردمان از آن شادمان شىندو گفتند اين روز نو است."

قايىاقلار

lil Yaqupzade- Eski Azerbaycanda noruz kutlamaları- Türk dünyasında
z üçüncü uluslararası bilgi şöleni bildirelri- (Atatürk kültür merkezi
illiği yayınları- Ankara-2000)

2 - پرويز يكاني زارع - آذربایجان شفاهی ائل ادبیاتينا بىر باخىش (ناشر اندىشە نو، تهران، 1377
vat Heyet- Eski Türklerde Takvim ve Nevruz bayrami- Türk dünyasında
z üçüncü uluslararası bilgi şöleni bildirelri- (Atatürk kültür merkezi
illiği yayınları - Ankara-2000)

4 - دكتور محمد معين - فرهنگ فارسی - ماده نوروز

Qərə Hüseyni
سینی ھوسینی
، شانی اوزوموندن آزدیر.

هريس ده
آخر چرشنبه
Ağ و قيرميزي تورشە

و ايل بايرامي
منطقه ميزده چوخ قورا

و ملارى ايريدىر. بو اوزوم
، بازارا گلر.

توبلايان: اسماعيل ممدلى
قئيىدە آلينما يئرى و تارىخى:
هرىس، ۱۳۸۷، شهرىور آيى

، و چوخ شىرىندىر .

بونلار دان باشقابير نئچە اوزوم ده وار كى اونلارين سادە جە آدلارين گتىرمكىله
كفايتلىنيرىك او جومله دن (29) رىش بابا Riş Baba (30) نار آلان Nar Alan
(31) فخرى Fəxri سورخاپولوش Sorxapuluş ...

بارات چاغىرماخ Barat çağırmax

اسفند آيىنин خبرچى، گول، **گول** و آخر چرشنبەسى و بىرده بايرام آخشامى آداملار داملارا
چىخىب، قاباقدان حاضىرلادىقلارى اودونلارى ياندىرىپ، دورهسىنە توبلاشىپ اوستوندىن
آتىلىپ دئىرلر

"آغىرلىغىم اوغورلوغوم سنين اولسون"

"آى بارات، پارتا پارت"

بىر آز پارچانى دمىر سىم لە سارىيىب اونو نفته بولايىب اود ووروب گؤئىه آتارلار. بعضى لرى
آغاجدان توپانجا قايرىپ، ايچىنە باريت تۈكۈلموش ساخسى گوللەلرى اونون لولەسینە
قويوب پارتلادارلار، بئلهلىكىلە بىر نىچە ساعات شىلىك ائدرلر. سوندا دا شىطان احـ،
گلمەسین دئىه دامىن دورەسینى جىزىب حاشارلارلار.

قۇرشاخ ساللاماخ Qurşax sallamax

كؤھنە ايلين سونونجو گونو، آخشام گون باتاندان سونرا جوانلار اللرينه، اوجونا كىچى
كىسه باغانىمىش اىپ يا بىر شال گۇئىتۈرۈپ داملاра چىخىپ، باجالارдан ئولرین
آسلاقلار. ائو صاحبىي تانىيار تانىيماز، يومورتا، گىردىكان و باشقما
بايرام اوچون آلينمىش مىوهلىدن شالىن يا كىسەنин ايچىنە قويار.
دامداكى جوان او ئوين قىزينا آداخلى اوغلان اولسا اونون شالينا
باھالى بىر زاد او جوملەدن اىپ جوراب باغلایارلار. باكىدا بو ايشە
اوخشار مراسىمەن آدى «پاپاق آتدى»^دي

تىيرىپ
چوپ

سودان آتىلماخ atılmak

ايلىن آخر چىرنىبىسى سحر تىزدن آدا،
سويون اوستوندن آتىلىپ دئىرلر:
آغىرلىغىم اوغرولوغوم تۈكۈلسون.
كىشىلر آت چاپدىرارلار، جوان گلىنلر تە
باغى توخورلار، نئھەننин ايچنە سالما
آيدىنلىق اوچون باجادان تۈكىرلر يا او ،
گۇئىتۈرۈپ، بىننظر دىمەسین دئىه نئھەننин السىندا يابدىرارلار.

: Gəxzən Day : 18
قارا رنگلى بىر اوزومدور. تاكىستان طرفلىيندە چوخ اولار، شىرىن و يئملىدىر. قالىن
قابىقلىدىر و كىشىمىش اوزومو وقتى يېتىشىر.

: Tula Göz 19

بو اوزومون ده اىكى نوعو وار: آغ تولا گۆز Ağ Tula Göz و قىرمىزى تولا گۆز Qirmizi
Tula Göz

گىرده گىلەلى بىر اوزومدور. قابىقلارى نازىكدىر و اونا گۆرە ده قوروسو چىخماز.

Düdə 20

سيخاپوس كىمىدىر اما گىلەلرى نارين و بىر-بىرىنە چوخ كىپدىر. اىكى نوع اولار اىرى دنه و
نارين دنه.

Raziqi 21

رازىقى نىن اىكى نوعو وار: آغ رازىقى Ağ Raziqi و قىرمىزى رازىقى Qirmizi گىلەلرى نه اوزوندور نه گىرده. قابىغى نه نازىكدىر نه قالىن. نىسبەت يئملى بىر اوزومدور و
قوروسو معمولا چىخار.

Qeysi 22

قىيسىنجى اىكى جوردور: اركك قىيسىنجى
Dişي Qeysi و دىشى قىيسىنجى Qeysi ئىركەك

Qeysi

اركگى نىن گىلەلرى اىرى اولوب ولى آز گتىرن
و كىپ اولار. حال بو كى دىشى نىن گىلەلرى
گىرده و نارين اولوب چوخ گتىرن اولار. قابىغى
قالىن و آسمالى دىر .

نارداناندا 23

نارداناندا اىكى جوردور. آغ نارداناندا Ağ
Qərə Nardana و قره نارداناندا Nardana

بو اوزومون گىلەلرى گىرددەدىر كى آغلاردا
توخومو گۈرونر، قارالاردا اىسە گۈروننمىز. توخومو

نار توخومو كىمى اولار. گىلەلرى نارين و كىپ و قوزا قوزادىر.

قره جىع جىغا اىكى نوع اولار: اىرى گىلە كى دنهلىرى نارين اولوب و تورشۇيا سالارلار.
كىچىك گىلە كى دنهلىرى بئيووك اولوب و اوندان سيركە قويارلار.

(12) كىشىمىش اوزوم **Üzüm Kişmiş**:

Qırmızı Kişmiş, قىرمىزى كىشىمىش **Ağ Kişmiş**, قىرمىزى كىشىمىش كىشىمىش اوزومون آغ كىشىمىش و توخوملو كىشىمىش **Tuxumlu Kişmiş**, كىمى نوعلرى وار.

كىشىمىش، اوزوملىرين شاهىدىر. چونكى هم قورو سوندان هم ياشىندان فايىدالانىب باشقا مملكتىرە دە گۈندىرىلىر. بو اوزوم هېچ زمان خراب اولماز چونكى قالانلارين دا دوشاب اوچون استفادە ئىدلەر. گىرده گىلە و نارين اولار. بىر چوخ يئرلەر چۈركىن و خصوصا صبحانەدە چوخ يېيىلر. آجاجى چوخ گتىرن و سوسۇزلىغا دوزن اولار. كىشىمىش قورو ياندان سونرا رنگى قىزازار.

(13) لعل بىدانە: **Ləli Bidanə**:

شىرينىلىكىن لعل بىدانە آد قويولوب. چوخ گتىرن و نازىك قابىقىدىر. گىلەلىرى نه اوزوندور نه قىيسا يعنى گلىن بارماقىندان قىسا و كىشىمىشىن اوزوندور توخ قىرمىزى رنگىدە اولوب سوپى آغ اولار. گىلەلىرى گىردىكان كىمى اىرى اولار.

(14) قىزىل اوزوم **Üzüm Qızılı**:

بو اوزوم اىكى نوعدور: آغ قىزىل, **Ağ Qızılı** و قىرمىزى قىزىل **Qırmızı Qızılı** بىر آز اوزون گىلە اولوب شىريين اولار. گۈزلىكىنە گۈره قوناق قاباغينا قويارلار. قابىقى قالىن اولدوغونا گۈره قىشا كىمىن مىلاخ دا قالار. چوخ گتىرن بىر آجاجى اولار.

(15) خليلى: **Xəlili**

خليل نىن اىكى نوعو وار: آغ خليلى **Xəlili Ağ** و قره خليلى **Xəlili Qərə** نازىك قابىقىدىر. آغى نىن گىلەلىرىنин چوخو اوزون اولار. قاراسىينين گىلەلىرىنин چوخو گىرده اولار. اوزوملىرين نوبارىدىر يعنى تىز يىتىشىر. قورو سو دا چىخماز. آغ خليلى اىكى نوع اولار: اوزون سالخىم كى گىلەلىرى آنا-بالا اولار و قىسىسا سالخىم.

(16) گئچى امجى: **Geçi**

قارا رنگلى بىر اوزومدور. چوخ شانى يە بنزىر، آنجاق گىلەلىرى شانىدىن اوزوندور. شىريين بىر اوزوم دئىيل.

(17) انتاب: **Əntab**

گئچى امجى كىمى بىر اوزومدور، آنجاق چوخ شىريين و يئملىدىر.

Yumurta oynamax

يومورتا اويناماخ

آخىر چىرىنىڭ بىر يەنەن بىر يەنەن گۈنلىرىنىڭ، جوانلار بوياق، سارى چوب، سوغان قابىقى و باشقا رىنگىلە بويانمىش يومورتالارى دؤيوشدورلار. يومورتا اويناماغىن اوز قايدا قانونو واردىر: هر كەنەن اوز ئىنەن كى و قارشى طرفين يۇمۇرتاسىنى دادار (أۇنۇ دىشىنە ووروب نە درجهدە بىر ئەندىغۇنۇ يوخلار)، سونرا قارشى طرفە دئىر:

قىارشى طرف بىر بىلدىيگى يومورتاني گۈتۈرۈپ، اونو بىر طرفى گۈرونن حالدا اووجوندا لار، قارشى طرف دئىر "ائىدىر" (بىر آز يان طرفين گۈستەر)، بىر نقطە يە توافق ئىندىن سونرا، يومورتا صاحىبى وورولاجاق نقطە معىن اولسون دئىيە آغزىنин سوپىندان آزجا اورا وورار، قارشى طرف اۆز يومورتاسى ايلە همان يېرە وورار، كمین يومورتاسى سىنسا اودوزوب، نتىجەدە يومورتاسىنى او بىرى طرفە وئرمەلەيدىر.

Din dinləmek

دين دىنلەمەئىك

بايرام آخشامى، قاش قارالىب، هامى اۆز ئوينە گىندىن سونرا، خصوصىلە جوان قىزلار يَا گله جىكىندىن نياران اولان يَا مخصوص بىر موضوع حاقىندا دوشونن آداملار ياواشجا قۇشۇنون قاپىسىنىن دالىندا يَا دامداكى باجانىن يانىنا گلىب ائودەكىلەر دانىشدىقلارينا قولاق ياتىرىدىب اونلارين دانىشدىي سۆزلىرىن، اۆز نظرىنىدە توتىدوغو مطلب اوچون نتىجە چىخاردارلار. او دور كى او گئچە ئولرده ياخشى سۆزلر دانىشماق گرگىدىر.

Girdəkan oynamax

گىردىكان اويناماخ

نوروز بايرامى گۈنلىرىنىدە جوانلار داملاрадا، كۆچەلردى، ياماج بىر يېردىن نوبە ايلە بىر گىردىكان دىغىرلادار. گىردىكانلار آشاغىدا چوخور بىر يېردى داغىنېق حالدا قرار توتارلار. نوبەسى گلنده

ه، اوینونجە ئىنەدە س گىدكانت، دىغىلادار. اوينون دوامىندا كىمىن دىغىرلاتىدىغى لانمىش گىردكانلارين هامىسى اونون اولار.

باشلى آداملارى ياسلى ائولره گىدىب
لار محلەدە و طايقادا اولان ياشلى و حە
بب اوزلرى ايله كىندا قند يا ناردان، نارى
قارشىلايىب ھر كىسين اوز حالينا و
گوره اونلارا بايراملىق وئرر. باشقى آداملار كۈچەدە بىر بىرينى تېرىك اندىب
بايراملاشىلار.

گلىن بارماقى گىلەسى اعتىبارىلە
ايکى نوعدور: گلىن بارماقى اوزون
Gelin Barmağı گىلە Uzun Gilə و گلىن بارماقى
Gelin Barmağı قىسا گىلە Qesa Gilə .

گلىن بارماقى چوخ يئمەلى
اوزومدور. آغ رنگلى و توخوملارى
ايرى دنه اولار. بو اوزوم چوخ
نازىك قابىق و سولودور اونا گؤرە
دە قوروسو چىخماز. بو مۇون
آجاجى چوخ گتىرن اولار. گلىن بارماقىنىن قىسا گىلەسىنە بعضى يئىرلرده تولاگؤز دە
دئىيلر .

(9) شانى :Şaani

آغ شانى و قارا شانى Qərə Şani , Ağ Şani : قالىن قابىقلى بىر اوزومدور بونا گؤرە دە
قوروسو چىخار. سويو قىرمىزى اولار. گىرددە گىلە و توخومو اپرىدىر. اصىل شانىنىن توخومو

Email:azerfolklor@gmail.com

قارا شانى ايکى نوع اولار: بىرى اىرى گىلە اولوب، سولو اولار و اىكىنجى نوعى كىچىك گىلە
اولوب و اتلى اولار .

(10) سىخاپوس :Sixapus

سىخاپوس ايکى نوع اولار: آغ سىخا پوس Ağ Sixapus ، و قره سىخا پوس Qərə Sixapus : سالخىمالارى كىچىك اولوب گىلەلرى كىپ اولار. توخومو مازى كىمى گىرددە اولار. سويو شانىنىن عكسينىن آغ اولوب و قوروسو دا چىخماز. سولو اوزومدور آما شىرين اولمادىغىينا گؤرە معوملا باغلاردا خزل و قتىنە تك فالار.

(11) جىغ جىغا :Ciğciğa

جىغ جىغا ايکى نوعدور: آغ جىغ جىغا, Ağ Ciğciğa، و قره جىغ جىغا Qərə Ciğciğa، نارين و گىرددە گىلەلرى اولار. سويونون گۆزل رنگى اولدوغونا گؤرە تورشۇيا بىر نئچە سالخىم سالارلار. بو اوزومون آجاجى چوخ گوجلو و چوخ گتىرن اولوب گئچ قوجالار.

باغ معروف
(الحقى)
كندينه گيرده و
آخر چرشنبه سوز اولا
وار.
وابيل بايرامي
Qırr
مراسيملري
ي چوخ
عماز.

Təber
زه اوZoom.
تيليكدير
ن قولاق
سو غورا

بو اوZoomون ده اوج نوعو وار: آغ سابى (صاحبى) Ağ Sabi ، قيرميزي سابى (صاحبى) Qırmızı Sabi و ابلاغ سابى (صاحبى) Əblağ Sabi : شيرين و گؤزل اولدوغونا گئره مجليسىلدە و قوناقلىقلاردا اوزونه مخصوص يئر آچىدىر. بو اوZoom گيرده دنهلى و توخوملودور. قابىغى او قدر نازىكىدیر كى آغيزدا بىلە بللى اولماز. 8) گلين بارماقى أڭىل بارماقى: Gelin Barmağı

چىللە قاشدى

قىشىن آخر آيى (اسفند) چرشنبه آخشاملارى چىللە قاشدى توتاردىيلار. چىللە قاشدى توتماق اود ياندىرماقلا اوLاردى. بو چرشنبه لرىن اوZل آدلارى اوLاردى: كولە چرشنبه، اوت چرشنبه، تورپاخ چرشنبه، سو چرشنبه. بو چرشنبه آخشاملارينين دئوردوندە

۵۰ اود یاندیریب اوستوند آتلادا قتلانای مکان داران سپیب

دئیہردیلر:

آغیریمی اوغورومنی یئل گؤټه
قلبیم آچیل چرشنې
آتیل بوتول چرشنې
فایدان کئچن چشمے اوسم
آخیر چرشنې، «درد- بلا
یاندیریب، بو اود یاندیرماڭ
دا ساللار دیلار.
چرشنبه آخشامى بوتون
بو مراسیمی هر
”ئەر سپدیم قىزيل او“

آغیریمی اوغورومى يئل گۈتورسون
رۇزومى آللاد يېتىرسىن
آغىرلىغىمى يېر گوتورسون
آتىل بوتول چىرىشىبە

چشمه‌نین اوستوندن آتیلاندان سونرا دئیردیلر
"چشمه‌نین سویی زومزوم (زمزم) سویودو"
او سودان گؤتوروب ائولرینین دئرد گوشەسینە
"بیت-بیرەنی کسسىن، بلانى اوزاخلاتسىن".

او سودان گؤتوروب ائولرینين دؤرد گوشەسينه سېردىلر دئرىديلر
"بيت-بىرهنى كسىن، بلانى اوذاخلاتسىن".

هابئله او سودان خمير توتوب چئرك ياپارديلار، يئمك پيشيريب، چاي قويارديلا اوستوندن آتيلاندان سونرا خزنه حامامينا گئديب يويونارديلار. بيرده آخر چرشنبا حيوانا چئشمه سويوندان ايچيردردىلر.

فوري شاق سال لاما

آخر چرشنبه آخشامى هر کس بير شال (قورشاق) الينه آليب قونشو لارين دامينا چي خيب، او شالى دامين او باسيندان (يا جاسيندان) ساللارلار. ائو صاحبى بير آز چرشنبه

آذربایجاندا با غلاریله مشهور
اولان سردری بؤلگه سینده
اسکی زماندان او زوم با غلاری
او زونه مخصوص بیر یئر
آچیبیدیر، نئجه کی سردری نین
او زومو خصوصیله ده "شانی"
او زومو، آذربایجاندا چوخ
مشهور دور.
تاسفله سون ايللرده بیر چوخ
با غلاریميزيں آرادان گئتمه سينه
شاهيديك. بيز بو او زوم
با غلارينين ساخلانيلماسى او چون

اوزوملرین چئشیدلرى:

سردري باغلاريندا بير چوخ اوزوملر عمله گلر، آشاغيда اونلارين بير نئچه سى ايله قىساجى تانىش اولا جاقسىنىز.

مليكي (1) Meliki

بو نوع اوزوم چوخ يئمهلى اولار. گيلهلى آغرنگلى و اووزون اولوب، قابىغى قالىن.
توخوملارى ايىه اىرى دنهدىر.

دیزماری 2) Dizmarı

اوج نوع ديزمارى وار: آغ ديزمارى Qirmizi Dizmari، قيرميزي ديزمارى AĞ Dizmari، خاللى ديزمارى Xallı Dizmari: چوخ شيرين هابىلە دادلى بىر اوزومدور اوزون دنهلى اولوب، خليلى اوزومو يئتىشىن زامان يئتىشىر. اگر يئتىشىندىن سونرا مو اوستوندە قالاھ تىرتىدامادان قوروپىوب يئمەلى اولار. قالىن قابىقلۇ اولدوغۇنا گئورە اىچى گئورۇنمز. بو نوع اوزومون قورودولموشونا فخرى ده دئىيلر

عسگری (3) : ئىسقەرى

چوخ دادلى و سولو بير اوژوم اوپۇ خاصىت باخىمىندا سرینلىكدىر. بىر سىرا يېرلەردى خصوصىلە سەدرى منطقەسىىنده آزالما (آغىزآلما، صبحانە) سوفرەسىىنده خاص بىر يېرى اولار آغ رنگى اوپۇ، آنجاق ياشىل رنگە چالار، اوژون گىلەلرى اولار. قابىغى قالىن اولدوغونا گۈرە

ئەمەشى باغلىيىب شالى بوراخار. آداخلى اوغلان تانىنميش شالىنى قىز ائوينه ساللاياندا قاينى آتا ئىن: ياد املېغىنى، (جوراب، چىشتىبه يەتمەشى، موختليف شىرىنى) شالا باغلاردى. بىر زامانلار سىن دوستلارى شوعلق اوچون اونون شالىنى اوغورلايىب، اونون يئرينه شال ساللايسى يەممەلىتىرى اورلىرى يئىيب قالاھىيى كوركىنە قايتاراردىلار. بىر ائودە ارىلىك قىز لولسىدى، او قىزا اولسادى، اوغلان شال ساللاياندا شالىنى اوستە قايناق سخىنلىق: "ئان سورەمىتىرىدۇر، تۆپلايان: احمد نامور

ج	کربلائی بشیر افکاری "حسن ارشاد پور	حسنین قابل نژاد
بئله یکه ایکی طرف	سُردری، ۸۲/۲/۳	سُردری، ۸۱/۶/۲۰
دشمنان اسلامی کی ایش دوستی کیون خ?	دشمنان اسلامی کی ایش دوستی کیون خ?	آینا ب
بو آرادا اسلام عمیق	دَّاحِد قابل نژاد	لی توتوب سا
آراسیند	سُردری، ۸۶/۱/۱۹	سُردری، ۸۶/۱/۱۹

چرشنبه‌لیک رحیم قابل نژاد

آتا-آنا هر ايل قىزلارىنinin ئويينه بير خونچا چىشىبەلىك يوللار. آتا-آنادان سونرا بئيىك قارداشىن وظيفەسىدىر باجىلارينا چىشىبەلىك يوللاسىن. خونچا دئدىيگىمиз بير مئتىر قطرۇندا مىس مئژمئىيىدىر. بونون اوستونە قىرمىزى شال سالاردىلار. چىشىبەلىك خونچاسىندا بونلار او لاردى: مئيوه، يئمىش، پالتار، قىرمىزى بالىق، دوپۇ، توپۇق. او شاقلاڭ گلىن ئويينه چىشىبە پايى گتىرنىدە اونلارا يومورتا وئردىلەر.

اوليليگين ايلك ايلينده كوركن چرشنبه آخشامي اوچ خونجا، بيري گلينين پايى، ايكينجيسي دورهده كيلرلين پايى، اوچونجوسو پيشمه ميش يئمك (دويو، ات، توبوق، قند،

اوزوم آدلارى

چای،...) قىز ائوينه يوللار. قارشىلىغىندا قىز ائوى بايرام آخشامى اوچ خونجا، بىرى كوركىن پاىي، اىكينجىسى دورهده كىلىرىن پاىي، اوچونجوسو پىشمىش يئمك (دويو،ات،توبوف...) اوغلان ائوينه يوللار. بو خونچالاردا قايىن آتايا مخصوص هدىهler بونلار ايدى: جوراب، ساققال داراغى، ديش چوپو، كؤينك، جنهماز؛ كوركنه: كؤينك، اىپك دستمال، جوراب، چىشىنىمىشى؛ قايىن آنایا: دونلوق؛ بالدىزلا: چارقاد؛ قايىن لارا: جوراب. سون ايللرده چىشىنى گونلرى قىزىن آتاسى بير خونچادا قىزى ايله كوركىن بايراملىغى و چىشىنىلىكىنى يوللار. قىز ائوى دويو ايله توپوغۇ پىشىرىپ بايراملىق (پالتار) ايله بىرگە بايرام آخشامى كوركنه گۈندىرلر.

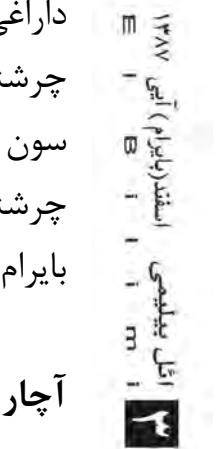
آچار سالما

چىشىنى آخشامى بوتون ائولرىن قاپىسى آچىق اوڭاردى. آرزايسى اولانلار (أوغلان ائولنديرن، اوشاغى اولمايان، خستەسى اولان،...) الينه قىفىل-آچارى آلىب بير آچىق قاپىيا گىرىپ ائوين قاپىسىنا ياخىنلاشىپ آچارى آياغىنин آلتىنا قوياردى ائوده كىلىرىن سۆزلىرىنه قولاق آساردى، ياخشى سۆز دانىشسايدىلار دئىردى "آرزمىما يئتىشەجگەم"، يامان سۆز دانىشسايدىلار دئىهەردى "آرزمىما چاتمايا جاغام". بونا گۈرە هر كىس او گون اىستىرى ائولرده ياخشى سۆز دانىشسىن.

يومورتا دؤيوشدورمه

يومورتاني "بوياخ" آدلى بىتگى ايله قەھو رنگىنinde بوياردىلار. او اولماسىدى يومورتالار سامان، باخچا بوياغى، نار قابىغى، و سوغان قابىغى ايله بوياناردىلار. باخچا بوياغى بايرامدان سونرا يوموشاق يئرده بىتردى.

- 1- خرم شانجان، على اصغر(1359)،ادب خزىنهسى، [يابىن ائوى بللى دئىيل]
- 2- فيض الهى وحيد، حسين(1366)،أتالار سۆزو، عقلين گۈزو، تلاش نشرىياتى، بىرىنجى چاپ
- 3- مجتهدى، على اصغر(يابىن تارىخى بللى دئىيل)، امثال و حكم در زبان محلى آذربايجان، بنیاد كتابخانه فردوسى تبریز، بىرىنجى چاپ
- 4- وفایی، زهره(1376)،ضربالمثل لر، طاهرزاده نشرىياتى، اىكينجى چاپ
- 5- يوسفى، محمد حسين(1377)،ائل سوزلرى، اندىشە نو نشرىياتى، بىرىنجى چاپ

بايرام سوزونو داشييان دئيىملىر و آتالار سۇزو

رو كۆنهلر.

- ايل گتىريدىگىن آپارار.
- بايراما دؤيىوننده اولار، سويوننده .
- بايرام سوموڭو ايله ايت كۈكلەز.
- بايرام هفتەسى، منقل تختەسى.
- بايرامدان سونرا تازا دون، مينا گلىنە ياخشىدیر.
- پوللويا ھمەشه بايرامدىر.
- دوست گلىشى بايرامدىر.
- دلى نىن نه تويو اولسون، نه بايرامى.
- دلى يە هر گون بايرامدىر.
- قوربانسىز بايرام اولماز.
- كره يئين ده يازا چىخدى، ترە يئين ده يازا چىخدى.
- هىدىه بورجلو اولما، يا تويدا اىسترلر، يادا بايرامدا.
- ياغى اulan بايرام ائدىر.
-

توبلانان ماترىياللارин قايىناغى:

بايرام (اسفند) آىي پىر دىبىنده بوياقلى يومورتا دؤيىوشدوردىلر. يومورتا دؤيىوشدورنلر موختليف ياشلاردا اولارلار. يئنىيئتمەلر بىرلىكىدە، گنجلر بىرلىكىدە، ياشلىلار دا اوز دىستەلرىنده اوينارلار. يومورتانيين ايکى طرفى اولار بىرىنە اوچ او بىرى طرفينە كونه (künə) دئىيلر. بىر نفر او بىرىنە دئىير يات، او بىرى طرف قول ئەلەسە يومورتاسىينىن اوجون آشاغادان اوستە توتار او بىرىسى اوز يومورتاسىين اوجونو اوست طرفدن اونون يومورتاسىينا وورار. هر كەن يومورتاسىينىن اوجو سى كونه يومورتاسىينىن آشاغىدان اوستە طرف توتار، او

بىرى يومورتاسىينىن اوجونو اوست طرفدن وورار. كونه ده سىنسا اوتب يوخسا، اوستىدىن اولانىن اوجو سىنسا آشاغى-اوست يئر دىشىدىرىپ كونەلرى بىر-بىرىنە وورارلار. هر كەن يومورتاسىينىن كونەسى سالىم قالسا اوتب، اوتدوغونون قارشىلىغىندا ايسە سىندىرىدى يومورتاني آلار.

يومورتا قاطار دؤيىوشدورمه

30- يومورتا ايکى دىستە يە بۇلۇنر هر دىستە ده بىر نفرە عايىد اولار. تك-تك يومورتالارين دؤيىوشدورمه سىنى دئىيگىمىز كىمى، دويىوشدوررلر، سونوندا هر كسىن آخر يومورتاسىينىن اوجو يَا كونەسى سالىم قالسا اوتب. اوتوزان بوتون يومورتالارين پولونو وئرمەلەدى.

انجیر بوران انجيرينه. جار_ جاوانلار دا آخار سويا ساري يئنه لرلر؛ آخى بوگون سو تزه له نيب
چايلا ردا آخان سو دنيزلرده دال غالانان سو تزه سودو. قيزلار سويون اوستوندن آتيلب، "آغىرلىギيم اوغور لوغوم تؤكول قال بوردا" آتيل باتىيل چرشىنبه باخيم آچيل
چرشىنبه" دئيه سويون اوستوندن آتيلارلار. (قاباقجالار آراز چايى نىن يانىندا اولدوقلارينا
گئره چو خلارى گئدىپ آرازدان كىچىرىدىلر). اوغلانلار سويون اوستوندن آتيلاندان سونرا
دوشوب سودا چىمەرلر. قادىنلار گئى گوئيرەنتى درىب سويا
يويونارلار. گلنده ده اۆزلىلە تزه سو، بولاغىندا خيردا داشىن
سالارلار كى بركتلى اولسون سويو دا ئوين دئورد بوجاغىندا س
بركت دۇلسون. سونرا ئوين قاباغىندا تونقال قالا يارلار. ئوى قو

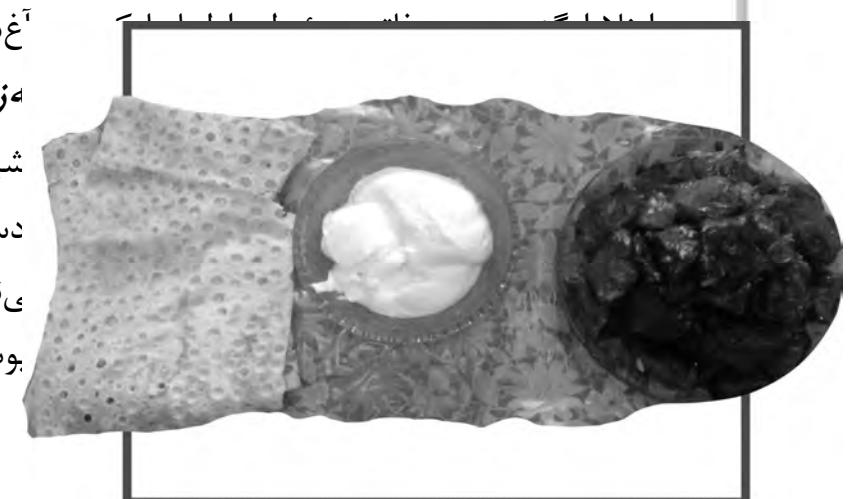

ئۇ قوروملاماق

ایل باشينا کیمی اوچاق يانان ائوده اودون هيسييندن ائو؛
قوروم باغلانار خаниملار سوپورگەنин دستهسينه آغاچ باغلابىي
ائوی تميزلهيندن سونرا بوغدا قاویرىب، ائوين دؤرد بوجاغينا د

گۈرۈشلەر

لازیم اولان هرنه اورادا اوilar. هفتە دئوردونە بازار گونو دئیيلر. باغ معروف آل-ۋئرینىن بىر قىسىمى دە او بازاردان اولاردى. خصوصىلە بايرام آل-ۋئرى، چىشىنە يئمىشى، باھاردا قويون - قوزو سوروسونو اورادان آلىب، پايىزدا ايسە مال-حىوانى اورادا ساتاردىلار. اوشاقلارين بىر آىرى اويونچاقلارى دا وارىدى آدىنا "ايپ توپى" دئيىلردى، آنالار پارچا جىرييقلارينى الده توپلايىب تىنيس توپى يئكەلىيگىنندە اولاندا يون ايپ ايلە اوستوندن نئچە دونە محكم دولايىب باغلاردىلار. اوشاقلار بو توپ ايلە اويناردىلار. يوموشاق اولدوغونا گۈره خطرسىز اويونجا قىيدى.

گۈرۈشلر

بايرامىن ايلك گونى بؤيوكلرىن ائوييندە بايرام سوفرەسى آچىلاردى. بو سوفرە سحر تىزدن آخشاماجان آچيق اوlardى. سوفرە دە شىرنى، سمنى، چورك، پنیر، يوغورت (قاتيق)، كره، بايرام شىرنىلىرى (نوغول، شكرپنیر، شكرلىشىرنى)، چىرىنىشى گېردىكان، بادام، نخود، كشمىش، فيندىق...) اوlardى. گۈرۈشە گلنلر آج اولسايدىلار قارىنلارىنى دويورايدىلار.

ناهار چاغى بايرام سوفره سينه ات شورباسى، يارپاق دولماسى، يارپاق
كلم دولماسى، بادميجان دولماسى قوياردلار. گئوروشه اوذاقدان گلنلىرى، بىرده ئويىنده يئمىگى
اولمايانلارى نظرده آلىب سوفره قورو لاردى. كيمسه بو خوش گونلرده آج قالمازدى. بايرام
سوفره سى كورسو اوستوندە آچيلاردى.

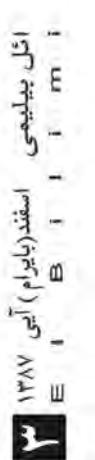
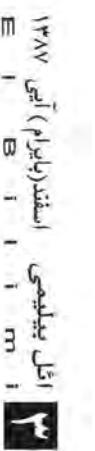
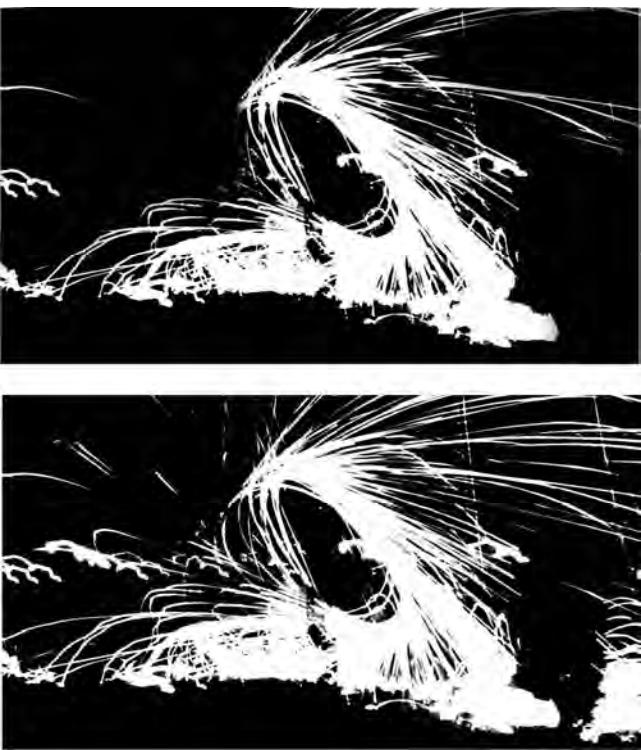
قدیملر باغ معروف کندینده ایل
 بایرامی زامانی بؤیوکلرین
 گئروشونه گئدنده بیر دنه نار
 یوخسا دا ناریش آپاریب،
 بؤیوکلر ایسه قارشیلیغىندا
 اوشاقلارا بويانمیش يومورتا،
 گيردكان-بادام، نوغول،
 شکرپنیر، نوخود-کىشمیش

بايراملىق وئردىلر. ائولى اوولادلار آتا-آنالارينا بير كله قند بايراملىق وئريب، اولاردا كؤينك يا دونلوق وئردىلر.

تازا كوركىن قايناتاسىنин گۈرۈشونه گىئىنده بىر كىللە قند آپارادى. آمما كوركىن نىچە دنه موختليف بوياقلى يومورتا، بىر كؤينك، بىر جوت ده الده توخۇنۇش اىپ جوراب اوستونە قوپۇب بايراملىق وئرىلدى. داماد او يومورتالارى پىر دىبىنده يولداشلارينىن كىلارلا دئيوشدوردى سونرا ناهارا قايناتاسى ائوينه قايىداردى. گلىنە ده بايراملىق اولاراق بىش قىران، بىر تومن وئردىلر.

بىر ئوەن دونياسىنى دىگىشن اولسا، اونون اىلک بايرامىنا "قرە بايرام" دئىرلر. قرە بايرامدا اولو صاحبىنىن گۈرۈشونه گىدىب، فاتحەدن سونرا باش ساغلىغى وئريب، بىر چاي اىچىپ دوراللار. قرە بايرامى اولان عايىلەنinin ائويندە بايرام سوفرهسى آچىلماز، بايراملىق وئريلىب آلىنماز، اولو صاحبى بىرىنин گۈرۈشونه گئتسە ده بايراملىق آلىب، وئرمىز.

بايرام گونلرى نس (نحس) گونه كيمىن (13 فروردىن) اولننمگىن هئچ بىر ايشى گورولمز.

سۆيود آجاجىنى قوجاقلايىب آلالەدان بىر شئى اىسترلر.

قولاق بىسماق (قولاق آسما)

بىر كىس اورگىنده بىر سۆز توتوب، اورنڭ اوچۇن نىت ئىدر كى گۈرن فيلان خانىمین اوشاغى اولاچاق يوخسا يوخ. گىدىب ائوين بىرىنده دانىشىقلارينا قولاق وئرر اگر اىلك ائشىتىدىگى سۆز اوشاغا گۈرە اولسا سئۇينر كى نىتى قبول اولوب.

سو قىراغىينا يومورتا دوزمك

گئچە هەر بىر چىي يومورتا گۈتۈرۈب آخار سوپۇن قىراغىينا گىئىرلر. يومورتالارى دىك_دىكىنە سوپۇن قragىيلا باسىرىارلار يانلارينا دا زى، كۈمور، قىرمىزى جوھر قويارلار. اواباشدان گىدىب باخارلار بىرىنин يومورتاسىينا گۈررسن كى قىرمىزى لكە، بىرىنин كىنە آغ لكە، بىرىنин كىنە دوشوب. آغ لكە كىمىن كىنە دوشسە بختى آغ اولار، قىرمىزى اولاسا قىرمىزى گونه چىخار، هر كىسين ده يومورتاسىينا قارا لكە دوشسە او كىفسىزلىشىر كى باختى قارا اولاچاق.

اود ياندىرماق

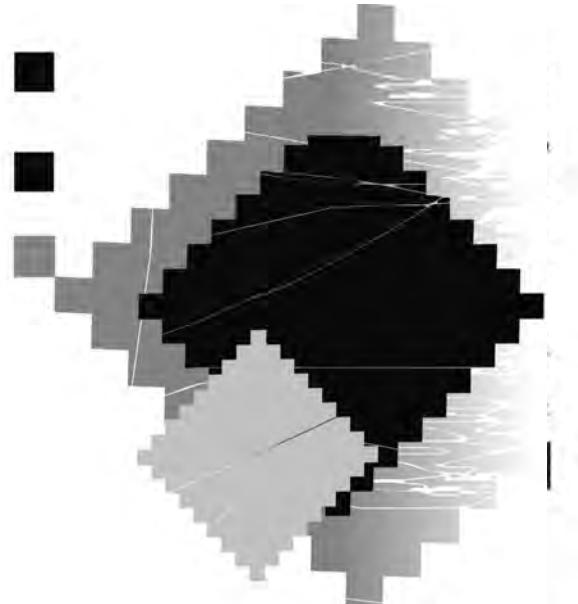
آخىر چىشىنە تونقال قالانىب چئورسىنده شىلىك اىندىن سونرا ائولرە چكىلرلە. ائولرەدە يار_ يولداش، تاي_ توش بىر يئردى دئىيب، گولوب، اوينايىلار. قاباقجالار آشىق گتىررمىشلر.

سودان آتىلما

اواباشدان كىندا اھلى دوروب، يومورتا قويان يومورتاسىينا باش چىكىر،

شال ساللاماق

شیرنی لر آذربایجان مطبخی: گؤتوروب ائولرین بیرینىن
ان، يئميشدن باغلار. بعضا
للار، ائوين آناسى گلر كى

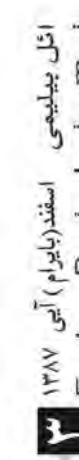
توپلایان: احد فرهمندی

نک اوچون بيري نيت اندر
وداغ دوزه لسه سئوينر کي
و دوزلمه يي بسه اوندادير کي
نیت قبول اولماییب.

أئوين بار_ باجاسينا داش ييغما

مال داوارین چؤلدن گلن واختى ئوين بار_ باجاسىنин قىراغينا هره بير داش قويار سحر تئزدن گئدىپ باخارلار هر كسىن داشىنinin آلتىنا قورد _ قوش يىغيشىسا اوندا سئوينر كى وارلى دئولتلى اولاچاق. بىرىنinin ده داشىنinin آلتى بوش اولسا او كئفسيزلىش كى من كاسىب اولاچاغام.

سُوئِیود آغا جینداو، ایستک

آذربایجانین الى سولو قادینلارى، اۆز تحسین ائديجى سلىقەلرى ايله ان دادلى يئمكلله ايچمكىلرى عائله ايله قوناقلارين قاباغينا دوزوب لذتلى پىشمىشلرله اونلارى دويوراللار. توركلىرىن مطبخلرى همىشە وارلى اولوب چئشىدلى، خوش قوخولو يئمكلله بىزكلى شىرينى لرى اۋزوئىدە يېر وئيرىب.

آذربایجانین داغلیق و سویوق طبیعتینه گؤره خالقىنین مورابا ايله شیرنيلره اوزل ماراقلارى وار. آغىزآلمالارلا هر دئونه خورك يئمكدىن سونرا بير ايکى قاشيق مورابا يئيىرلر. ياي گونلرى توركلىرىن ئولرىنinde قوناقلاردان ائوده دوزلن چئشيدلى شربتلرله قوللوق ائدرلر.

لارين
ابيغى،
لارين
ميزيز
ديشه

هونرلى تورك قادينلارى بير چوخ ٠
آدىليملارىندان گيلاس، گيلانار، تو
لومو، قىزىل گول و... شربت و مورا،
پىشىرىدىكلىرى چئشىدىلى شىرىنيلر ھ
باخىشلارىنى اوزونه سارى چكىب،
دوشىرك عايىلەلر آراسىندا اوزونه مخ
قادىنلار چالىشارلار إلى آچىق طبىي
نارگىل، تاخىل، فىندىق، ياغ، هئل
جوين)،
جويز)،
" جويز)،

مادەلرلە سئوينچ يارادىب، گوج تؤردن شىرىنيلر پىشىرىسىنلر.

شىرىنى پىشىرىمە آذربايچانىن هونرلى قادىنلارى آراسىندا يايغىن ايشلەرندىر. آز ئۇ تاپىلار
ايلىار بويو اورادا شىرىنى پىشىرىيلىمەسىن. گنج قىزىلارلا گلىنلر چالىشارلار خمير يوغورماگى،
قالىب وورماگى و چئشىدىلى شىرىنيلرین پىشىرىمەسىنى اوز آنالارىندان ائيرنسىنلر. دئمەلى
خمير ائله يىب پىشىرىمك اوچون حاضىرلاماق، باخىشلارى اوزونه چكىن گۈزىل بىچىمەدە
شىرىنى كسيب بىزەمك ھر بىرى يوخارى بىلىك و چىخار اىستەر. ائله جە دە پىشىرىيلن
شىرىنيلرین دادلى، اينجه و بوياق باخىمېندان يوخارى كيفىتىدە اولماسى اونمىlidir. بايرام
گونلرى شىرىنى پىشىرىمە قابلىتىنى گۆستەرمك اوچون ان اويفۇن چاغلارداندىر.

آساغىدا تېرىز خانىملارىنىن هونرلىرى ايلە پىشىرىيلن آدىlim شىرىنيلرین آدلارى ايلە شىرىنى

پىشىرىمە مادەلرلەرنىن آدى يازىلىب. دئمك بونلار دان باشقا بوللو شىرىنيلر دە ئولىر دە پىشىرىيلر.

ماراقلى اوخوجولاريمىزدان اىستەرىدىك آذربايچان مطبخلەرنىدە پىشىرىيلن چئشىدىلى يئمكلەر،

شىرىنى و ايچمهلىلىرى توپلايىب بىزە چاتدىرماقدا اللرىندىن گلنى اسېرگەمەسىنلر.

گولانچ(gülanç): نىشاشتە ايلە يومورتانين آغىندان پىشىرىيلىميش يوموشاق، دادلى حالوا.

ايшли قىئقاناخ(isli qeyqanax): اون، يومورتا، زعفران، زنجفىل، قند اوغۇنتوسو،

گىردىكان يا بادام ايچىنى بىر- بىرينىن قاتىب پىشىرنىن سونرا دارتىلىميش قىزىل گولو ايچىنىه

آرتىرارلار.

بادام شىرىنىسى(badam şırnisi): اون، باداما يىچى، قند اوغۇنتوسو بىر دە زعفرانى بىر-

بىرينىن قاتىب كىچىك بويدا ياغدا قىزاردىب گۈتۈرلرلر.

باسلىخ (baslix): نىشاشتا ايلە شىرىنى بىر- بىرينىن قاتىب ايچىنىه گىردىكان ايچىدى

آرتىرارلار.

باجادان سو تۈكمك

قوھوم قونشو ظارافات اوچون پىلاو پىشن اوچاغا دامىن باجاسىندان سو تۈكۈرلىرى كى سۈنسۈن.

گئتمەسىلە بو دئورد كنده ياشايىنلارى اولدوقلارى يئردىن بىر آز آرالى جانانلى شهر جىگىنده بىر يئرە يىغماغا باشلايىبىلار. 1387-جى ايلين دئى آيىندا كندلىلىرلە بىر دانىشىغىمىز اولدو اونلارىن دېلىنى، گلهنكلرىنى سوروشوب يازدىق. بو يازيلارىن بىر بولومو بايراملا ايلين سون چىرىنىسىنە گۈرەدىر.

كندلىلىرين دىدىيگىنە ايلين سون آىي، 3 چىرىنىسى وار: **خېرچى (يالانچى) چىرىنىسى، كولە چىرىنىسى ، آخىر چىرىنىسى**. آخر چىرىنىسىدە آغاچلار آيىلار، سولار تزەلەنر، يئر آيىلار، سؤيود آغاچلارى اىيلىب يئرە باغير باسارلار (تعظيم ائدرلر)، نوروز گولو چىخار. آخر چىرىنىسىدە آخىشامى ھر كىس اوز قاپىسىندا تونقال قالا يار (كند اھلىنىن دىدىيگىنە گۈرە قدىملەر بىرى ائودە اولماسايدى كندىلەر يىغىشىب قاباقجا اونون قاپىسىندا تونقال قالاردىلار). تونقال قالاندان سونرا " آغىرلىغىم - اوغۇرلۇغوم تۈكۈل قال بوردا " دئىيە اودون بىلەدى:

پىلاو پىشىرىمك

بو گئچە بوتون عايىلە اھلى بىر يئرە يىغىلار، خئىيرلى سۆز دانىشىلار. بوتون اولىر دە پىلاو پىشر. قدىمكى يوخسوللۇغا گۈرە بىر پارا اولىر دە تكىچە بو آخشام اوشاقلار پىلاو يىئىه بىلدە.

باغلوا (bağlava): بادام ایچی، هئل، خورما شیره‌سی، قند اوغونتوسو، قورو پوسته اوغونتوسو نو بیر - بیرینه قاتیب پیشیرندن سونرا خمیری نازیک قات - قات ائدیب اونجه دئدیکلریمیزی خمیر قاتلارینا تؤکوب، کیچیک بویدا کسرلر.

بال ترگي(bal tərəyi):¹ اونو ياغدا قوووراندان سوئرا بال آرتىرارلار.

ترک (tərək): اونو یاغدا قوووروب اونا شکر یا قند شیره‌سی ایله زعفران، غذا رنگی گاهدان دا بیتگیلردن توتولان عارقلاردان آرتیپ کیچیک بوشقاپلارا چکرلر.

دادلى (dadlı): يئرآلماسينى پىشىرنىن سونرا اونا يومورتا، زعفران قىد اوغۇنتوسو، دارتىلمىش گىردكان اىچى يا پوسته اىچى بىزىرىنىڭ دادلى يېرلر.

لaticoun (latiqan) راستالاتقون / لاتيقون شکر وانل و آباده گیارس ترزلار
قايناق شخصلر: ايسماعيل ليثي له خانيمه
عار اقلار دان توپلایانلار: محمد علیپور علی برازنه

ریشه ختایی (x̥eṣay) میریتنی یه مخصوص توتو خانیم احمد پور (ماهربنی کندی) کل اراج جمالی (ماهربنی کندی)

اونا دارچین قوییده آلینما یئری و تاریخی
فیروزه محاتمی (ساريچالى كىنى) بۇسىنە

سوچو خ (سچو) ۱۳۸۷ء میں ایسے دو شابد اور قریب تر یہ ستار کول محدثی، علیٰ قہر مانی (شو جنیلو) خدا آفرین بولگے سی۔

كىچىرىدىپ، الە كلىن مادەنى يياۋاش - ئاماتىش سالىلانمىش دىرىد داڭلارين اوستۇرە بولوب،
گۈزىلرلر بركىسىين. سونرا بركىميش مادەنى ئەتلىكلىرىنىڭ كىيىملىقى كىسيب اوغوللموش قىندىلە بادام
ايچىننە فير لاداندار سونرا قىيىغا قويارلا.

سوخری (suxəri): شیرین کوکه‌نی بیر آز یاغدا قیزاردیب دؤرد بئرە بؤلندن سونرا اوستونە شکر شیره‌سی ایله زعفران پاخالار.

سوغان (sogan - سوهان): قند شیره‌سینه بادام ایچینین دارتیلمیشی ایله زعفران آرتیریب قاریشدیراندان سونرا، داغ ائله‌ییب یاریسینا قدر یاغ ایله دولو سویوق قابلاردا تئه‌کوب، کیحیک بئلگول ده کیس ل.

^۱ - دئمک بال ترگیندن باشقا آذربایجاندا خورما، دویو اونو-زنهفیل، گیردکان و س. ترک بى حالواسى دا پىشىرىلىر.

خدا آفرین بولگه سینده

ایل بایرامی

آراز چایی نین اوستوندە خدا آفرین
بؤلگە سیندە خدا آفرین سدّینین دوزلمە سیله
آرازین ساغ قیراغیندا دؤردد کندین دئمک؛
سو جایلی (شجاعلو)، ساری جالی (علی آباد)،
ماھر بیزلى (مفروضلو)، جعفر آباد، سو آلتینا

لۇووز (lövüz): اون، زعفران قىndىن اوغولموشونو بىر آز داوار قويروغۇ ايله پىشىرىپ دئورود بوجاقلى (لۇزى) شكىلde بئلرلر.

ميانپور (miyanpür): اريک يا آرمود، يا يئتىشمىش ھولونون بركىنин اىچىنى بوشالدىب قند ايله گىردىكان اىچى بيرده هئلى دارتىب اونون اىچىنە دولدوراندان سونرا قويارلار قورويار. **دېبلە (dibla):** يومورتا، قاتيق، اون بىرده نىشاشتهنى بىر- بىرینە قاتىب اۋىز قالىبلارىن اىچىنە تۈكىندىن سونرا يوكسىك درجهدە قىزدىرىلىميش ياغىن اىچىنە سالىب تىز چىخاردارلار سونرا اوستونە دارتىلىميش قند ايله پوستە تۈكىرلر.

تندىر شىرىنىسى (təndor şırnisi): اونو قاتيقلا خمير ائدىب بىر آز شكر آرتىرىپ بىر قدر قارىشدىراندان سونرا اوستونە يۇمۇرتاسارىسى ياخىب خميرى بىر مئژمئىي ده يايىپ تندىرە قويارلار.

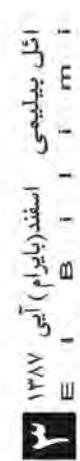
پادرازى (padrazi): اون، شكر، وانيل و ياغى بىر- بىرینە قاتىب خمير alle گىلندىن اون دقىقە سوئرا اونو تىكە كىسىب اوستونو آغ كونجود ايله بزەيىب تندىر يا فئە قويارلار.

قورابىيە (qurabiye): اون، شكر يا قند اوغونتوسو، ياغ، دارتىلىميش بادام بىر- بىرینە قاتىب ايگىرمى دقىقەدن سونرا alle گلن خميرى كىچىك- كىچىك گىردىله يىب، بىر مئژمئىي دوزوب اوستونە پوستە نارىنلىرىن دوزوب فئە اىچىنە قويارلار.

آرتىرمالى يىق يوخارىدا آدلارينى چكدىگىمىز شىرنىلىرىن باشقا بىر چوخ شىرنىلىر او جوملەدن سارىشىلە، فيرنى، قويماق، پوروخ، زولبيه و بامىيە ده پىشىرىيلر.

دئمەلى جاوانلار سئودىكلىرى يا نظرلى اولان قىزىن، يا نىشانلى اوغلانلار قايناتانىن و عمومىتلە ياشلىلارين ئولرىنە شال ساللاياردىلار.

سۆزلىرى گىندىن دېلردىن باشقا بىر سىرا اويونلار آخر چىشنېلرىن آيرىلماز بئولوملىرى سايىلاردى. بو كىندىن اوشاقلارى و جاوانلارى خوش اولماق اوچون خبر چىشنېدەن ايل تحويل اولونجا يومورتا دؤيوشدوررلر. هابئلە اونلار آخر چىشنې گونو پالچىقدان فيشقا يا دا ماشىن دوزلدىب بايراما اوينادارمىشلار. باشقا اويونلاريندان بىر كىلوفراملىق ياغ قابى اىچىنە كارپىت ايله سو بعضى زامانلار ايسە زرنىخ تۈكۈپ پارتلادارمىشلار.

باغوزىرده آخر چىشىنەن آخشامى شام دويو، خوروشۇ ايسە قره گۆز لوبىيە اوilar. بو آخشام آناalar قىزلارىنا پاي گۈندىرلر. اوñلار پىشىرىدىكلىرى شام يئمگىنдин بىر بوشقاب چكىب، چادىرا، كؤينك، جوراب، چىشىنەن يئمىشى، و...

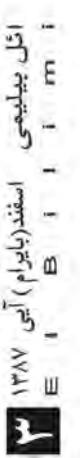
توبالايان: مريم خدابخش
قىيىدە آلينما يئرى و تارىخى:
گونئى ماحالى، صوفيان
باغ وزير كندىنى 1387/11/12

قاياناق شخصىلر:
نرگس خدابخش
(37 ياشىندا)
نهضت ده اوخوموش
باغ وزيرده دوغولموش)
نازىن سلمانپور
(71 ياشىندا، ساواد سىز
باغ وزيرده دوغولموش)
حسين خدابخش
(55 ياشىندا)
ساوادى بئش كىلاس
باغ وزيرده دوغولموش)

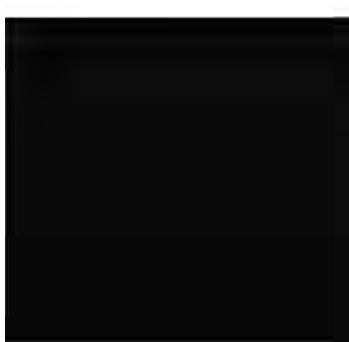
باغ وزير كندىنى چىشىنەن

بوحوسىوعوم بوبوسون بوردا قاسىن. اببە بىرىسىن
ياخىنلارىندان تزه اولن اولوب و بىرىنجى ايلى اولسا،
اولو صاحىبىنىن احترامينا كند اھلى اود ياندىرمازلار.

و) شال (قورشاڭ) سالالما

كىندين جاوانلارى آخر چىشىنەن آخشامى ئولرىن باج قورولدوغونا گۈرە پىجرە يئرىنە باجا اوЛАРДИ) شال سالال شالىن اوجونا اىگدە، كىشىمىش، جویز (گىردىكان)، بويانمىش اوستوندە اولان باشقى شىئىردىن باغلاباردى. بعضى ائو صاحىبى "اوجلان قىزىم چوخدۇ، اىستەسن بىرن باغلابىيىم شالىوا" خوشلوق ايلە سحر اوЛАРДИ.

1- خبر چىشىنە (xəbər çərşənbə)

بايرام (اسفند) آيىنин ايلك چىشىنەسىنە وئريلەن آددىر. دئىيلىنلەر گۈرە بو چىشىنەدە آغ يېل اسر، بئلهلىكىلەدە يئرە نفس گلىپ، آيىلار، بوزلار ارييىب، آغاچلار اويانار. بوتون بونلار ايسە بايرامىن گلدىگىنдин خبر وئريلەر.

بو هفتە بويو كند اھلى جولا قازىب، تىنگ اكرلر، يئر سوروب، ياز اكىنинە باشلارلار. اوñلار مرجى، نوخود، ياز آرپاسى، كوروشىنە، يونجا، شىبلەك ئەك؛ خانىملار ايسە بايرام ايشى اولاراق يومالىلارىنى يوپىب، ئولرىنى سلقە-سەمان ئىلرلر.

شوكولاتدان سپىپ، چالىپ اوينياياندان سونرا گئدلرلر. خونچالارى گئرمگە قىزىن قوشولارى و اقرابالارى دا اورادا حاضير اوЛАР.

2-گوله چرشنبه (gülə çərşənbə)

بایرام آیین نین ایکینجى چىشىنەسىنە وئريلەن آددىر. بو چىشىنەدە خانىملار گۈئىردىلر. اونلار مرجى، كوروشنى، بوغدا، آرپا، يا دا زەرەك (zə'rəh) اىسلامدېپ بالاجا ساخسى كۆزەلرە چكىب گۈئىردىلر. بو هفتە بويو كند اھلى سارى تىكان، چالقى (چالى) تىكان، و او دون يېغىب آخر چىشىنە يە حاضيرلىق گۇردىلر.

3- کوله چرشنبه (külə çərşənbə)

بریلن دبلر

4- آخر چرشنہ (bə)

بایرام آیین نین سور چوخ اطرافلی اولوب، آش

الف) نیشانلى قىزلارى

بو دب تزه گلینلری اولان عایيله لره عاييده دير. چرشنبيه آخشامى اوغلان ائوي بايرام اوچون آلدىغى تؤححفه لرى (كيف، باشماق، قىزىل، چادира، دون، و...) ميوه، شيرنى، چرشنبيه يئمىشى، ديرى توپوق، بير بوشقاب پيشيرىلمە مىش دوپو، گۈئى، آينا و باليق ايله بىرلىكده قابلا라 يا دا ميسدن، آلومينيومدان اولان مزمئيلرە دوزوب بزەيير و باشققا اقرابالار طرفىنдин بزەن مزمئيلرە برابر باشلارينا آليب قاوال چالا-چالا قىز ائوينه آپارالار. قىز ائويندە انعام آلمايىنجا تاباقلارين هامىسىنى يئرە قويمازلار. تاباقلار يئرە دوزولندن سونرا اوسترلينه نوغولдан،

ب) سودان آتيلما
آخر چرشنبه سحر تئزدن دوروب تميز آخار سو يا دا چشممه لردن آتيلماغا گئدرلر
اوغلان، قيزلار آتيلار肯 دئيرلر:
آتيل-باتيل چرشنبه، بختيم آچيل چرشنبه
آروادلار ايله كيشيلر ده دئيرلر:

سونرا او چشمه‌دن بير قاب سو دولدوروب ائوه آپارىب، اوچاق اوسته قازان آسىب،
گتىرىدىكلىرى سويو قاينادار
(ايناندىقلارينا گؤره او سو يئرە
قو يول ماما لىدىر) و اونلا
يويونارلار، چونكۇ دئىيىرلر
چىرشنبە سويو اينسانىن
بدىينى يونگول و ساغلام ائلر.

ج) آچار سالما

آخر چىشىنە ئاخشامى بعپىلىر نىت ئاھلەيىب بىر آچار (كلىد) يى سانجاق آياقلارينىن آلتىندا، قۇنىشوارىنىن قاپىسىندا دوروب او ئووده گىئدن سۈزۈرە قولاق آسالار و ئووده ئاشىدىن سۈز-دانىشىقلارى اۆز نىيتلىرىنىن فالى توتارلار. بعپىلىر دە ايگىنە تاخىب بئلە ئىنانارلار كى هر نە ئاشىتىسىلەر او باشلارينا گلەجكدىر. بونا گئۋە دە باغوزىرىن اھلى بو گوندە ساواشماز و بئلە اولدوقدا گلن اىليلىن سونونا كىيمى ناراھاتلىق چكەجكلىرىنە ئىنانارلار. اونلار آخر چىشىنە خوش سۈزۈر دانىشىب و آچارىن دوز چىخىدىغىنى سۈپىلەرلە.

د) قیز لارا پای گؤندرمە